

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT AVTOMOBIL YO'LLARINI LOYIHALASH, QURISH
VA EKSPLUATATSIYASI INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

TAYLQEI rektori

A. Risqulov

2013 yil 30.06.13

Ro'yxatga olingan № BD-5313100-2.13

2013 yil 05.07

"TEKNIK TIZIMLARNI BOSHQARISH"

FAN DASTURI

Bilim sohalari:	100000	-Gumanitar soha
	300000	-Ishlab chiqarish va texnik soha
Ta'lim sohalari:	110000	- Pedagogika
	310000	- Muxandislik ishi
Ta'lim yo'nalishlari:	5310600	Yer usti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi (avtomobil transporti)
	5111000	Kash ta'limi (Yer usti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi)
	5313100	Avtomobil transporti, yo'l qurilish mashinalari va jihozlari ekspluatatsiyasi (avtomobil transporti)

Toshkent - 2013

Fan dasturi Oliy va o'rtta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiglashiruvchi Kengashining 2019 yil "05.07" dagi "3" sonli bayonnomasi bilan maqullangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rtta maxsus ta'lim vazirligining 2019 yil "04" dagi "654" - sonli buyrug'i bilan maqullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Toshkent avtomobil yo'llarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiyasi institutida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

- N.M. Mo'minjanov - TAYLQEI "Avtomobil transporti ekspluatatsiyasi" kafedrasini mudiri t.f.n., dotsent
B.D. Ibragimov - TAYLQEI "Avtomobil transporti ekspluatatsiyasi" kafedrasini katta o'qituvchisi
Z.T. Usmonov - TAYLQEI "Avtomobil transporti ekspluatatsiyasi" kafedrasini katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:

- R. Shukurov - TAYLQEI "Yo'l qurilish mashina va jixozlarini ta'mirlash va ekspluatatsiyasi" kafedrasini professori, t.f.d.
M. Sotiboldiev - "Toshshaharxizmat" AJ Modernizatsiyalash va texnik qayta jixozlash bo'limi boshlig'i

Fan dasturi Toshkent avtomobil yo'llarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiyasi instituti Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2019 yil "09" dagi "9" -sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni
Avtotransport korxonalarining rivojlanishi, hozirgi zamon texnikasi va iqtisodiyoti taraqqiyoti mutaxassislar faoliyati doirasini kengaytiradi, qabul qilinadigan qarorlarni asoslashga va ularning iqtisodiy, ijtimoiy va texnik oqibatlarni baholashga bo'lgan talablarni oshiradi. «Er usi transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi (avtomobil transporti)», «Kasb ta'limi (Erusti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi (avtomobil transporti))», «Avtomobil transporti, yo'l qurilish mashinalari va jihozlari ekspluatatsiyasi» yo'nalishlaridagi bakalavrlar keng qamrovi bo'lib, avtomobil transporti sohasida etakchi mutaxassisliklardan biridir.

Soha mutaxassislarini tayyorlash esa oliy ta'lim muassasalarining ustivor vazifalaridan bo'lib, bu haqda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018 yil 28 dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasida tegishli vazifalar belgilangan.

Fanni o'qitish avtomobil transporti texnik ekspluatatsiyasini belgilovchi standart va me'yorga asoslangan. Uni o'qitishda ilmiy-tekshirish institutlarida, ishlab chiqarishda o'rtirilgan ko'p yillik tajribadan foydalanib, bozor iqtisodiyoti sharoitida avtomobil transportining rivojlanishi va undan texnik foydalanish masalalari hamda mamlakatimiz va chet el tajribalari, avtomobil transportiga texnik xizmat ko'rsatish, joriy ta'mirlash, servis xizmati va avtomobillar texnik ekspluatatsiyasining rivojlanish istiqboli masalalari talabalarga o'rgatiladi.

Zamonaviy avtotransport korxonalarida texnik xizmat ko'rsatish va joriy ta'mirlash ishlarini tashkil etishda, xizmat ko'rsatishning ilg'or usul va vositalarini tanlashga alohida e'tibor beriladi.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Ushbu fanni o'qitishdan maqsad talabalarga avtomobil transport vositalarining texnik ekspluatatsiyasi va ularga servis usulida xizmat ko'rsatishni boshqarish va tashkil etish bo'yicha bilim va ko'nikma olish, transport vositalarining samaradorligini oshirish, mehnat-material va energetik resurslarni ekspluatatsiya jarayonida tejashni o'rgatishdir

Fanning vazifasi-texnik tizimlarni boshqarishning yangi, zamonaviy uslub va texnologiyalari, axborot ta'minoti, texnik vositalari bilan talabalarni tanishtirish; ishlab-chiqarishni jadallashirish va boshqarishning zamonaviy usullaridan foydalangan holda tarmoqning belgilangan me'yoriy xujjatlari bilan tanishtirish; texnik tizimlarni boshqarish tushunchasini ijtimoiy hayot va insonparvarlik nuqtai nazardan o'rgatish.

Fan bo'yicha talablarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga quyidagi talablar qo'yiladi:

"Texnik tizimlarni boshqarish" fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- texnik tizimlarni boshqarish usullari va texnologiyasi;
- zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar;
- boshqarishning texnik vositalari;
- texnik tizimlarni boshqarishda qo'llaniladigan informatsion texnologiyalar

haqida tasavvurga ega bo'lishi;

- texnik xizmat tarkiblarini;
- texnik xizmatni tashkil etish uslublari va shakllarini;
- qaror qabul qilish usullari va tasnifi;
- transport majmuasida boshqarishni *bilishi va ulardan foydalana olishi*;
- transport tizimida boshqarish ma'lumotlarini tahlil etish va qaror qabul qilish;
- boshqarishda qo'llaniladigan hujjatlar va ularni yuritish;
- texnik xizmatni sertifikatlash;
- axborot turlari, manbalari, ularni to'plash va tahlil qilish;

- transportda texnik tizimni tashkil etish va boshqarish kabi ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-Modul. Texnik tizimlarni ishlab chiqarishda boshqarish

1-mavzu. Texnik tizimlarni boshqarish fanining predmeti, vazifasi va manbalari

Respublikada texnik tizimlarni boshqarish taraqqiyoti bilan bog'liq hukumat qarorlarini o'rganish. Texnik tizimlarni boshqarish fanining asosiy vazifalari va maqsadi. Avtomobil transporti korxonalarini boshqarishni hozirgi davrdagi holati va taraqqiyoti.

2-mavzu. Texnik tizimlar va ularni boshqarish uslublari haqida tushuncha

Katta tizimlarni asosiy xossalari va tasnifi. Tizim tarkibining aloqalari. Boshqarish qoidalari, bosqichlari, uslublarini tasnifi. Tizimni boshqaruvchi va boshqarilayotgan elementlari hamda ularning orasidagi bog'lanishlar. Boshqarishning qattiq va egiluvchan tizimlari. Tizimni reaktivligi. Taklif va talab balansida korxonani boshqarishni muvofiqlashtirib turish. Texnik maqsadi.

3-mavzu. Texnik tizimlarning ishlab chiqarish tarkiblari va ularga ta'sir etuvchi omillar

Texnik tizimlarni ishlab chiqarish tarkiblari, vazifalari. Tarkiblarga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar. Avtotransport korxonalarini boshqarish va ishlab chiqarish tarkiblarining namunaviy variantlari.

4-mavzu. Texnik xizmatni boshqarishni tashkil qilish shakli va usullari

Texnik xizmatni tashkiliy-ishlab chiqarish tarkibi. Avtomobillarga texnik xizmat ko'rsatish (TXK) va ta'mirlash (T) ni tashkil etish shakli va usullari. Avtomobillarga TXK va T ni boshqarish va tashkil qilishni markazlashtirilgan tizimi. Avtomobillarni TXK ga yuborishni rejalashtirish.

5-mavzu. Zamonaviy avtotransport korxonalarini texnik xizmatining tarkiblari, vazifalari va xodimlari

Zamonaviy avtotransport korxonalarini uyushmalari, hissadorlik jamiyatlari, servis markazlari, maxsustrans korxonalarini texnik xizmatining tarkibi, vazifalari, resurslari va xodimlari. Texnik xizmat xodimlari tarkibini umumiy tasnifi, ko'nimligi. Mutaxassislariga bo'lgan asosiy talablar va ular bilan korxonalarini ta'minlanganligi. Texnik xizmat xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish. Xodimlarni mansab pog'onalariga ko'tarish sxemasi.

2-Modul. Ishlab chiqarishda qaror qabul qilish va jarayonni modellashtirish

6-mavzu. Ishlab chiqarishni boshqarishda qaror qabul qilish usullari va tasnifi

Qaror qabul qilish jarayoni. Qaror qabul qilish usullari va tasnifi. Aniqlik sharoitlarida qaror qabul qilish. Axborot etarli bo'lmagan sharoitlarda qaror qabul qilish.

Qaror qabul qilishda mutaxassislar fikrini integratsiyasi. Ekspert baholash orqali mutaxassislar fikrini olish va qaror qabul qilish.

Aprior tabaqalash, konkordatsiya koeffitsienti. Aprior tabaqalashni afzalliklari va kamchiliklari.

7-mavzu. Texnik tizimlarni axborot bilan ta'minlash va ularni boshqarishda qo'llaniladigan hujjatlar va hujjatlarni yuritish

Axborot turlari, to'plash usullari. Axborot to'plash manbalari. Axborotlarga qo'yiladigan talablar. Axborot tashuvchilari.

ATKlarida texnik xizmatida qo'llaniladigan hujjatlar, ularni turlari va rasmiylashtirish tartibi. Hujjatlar tarkibi va ularga bo'lgan talablar. Hujjatlar aylanmasi, hajmi.

8-mavzu. Qarorni ishlab chiqishda va holatlarni baholashda turli usullarni va o'xshatishli (imitatsiya) modellashtirish hamda ishbitarmonlar o'ynalarini qo'llash

Delfi usuli - integratsion muolaja. Delfi usulini afzalliklari va kamchiliklari, so'rov va intervyu yordamida holatlarni baholash.

O'xshatish - tushunchasi. O'xshatishli modellashtirishni qo'llashni shart-sharoitlari. Boshqaruvda model tushunchasi. Boshqarish va texnologik masalalarni hal etishda o'xshatishli modellashtirishni qo'llash. Ishbitarmonlar o'yini.

9-mavzu. Servis korxonalarida xizmatni tashkil etish, sertifikatlash

Servis korxonalarining turlari, farqlanish jihatlari. Servis korxonalarida xizmatni tashkil etish. Buyurtmalarni qabul qilish, avtosolomlarni xizmat ko'rsatish uchun tayyorlash, buyurtmalarni operatsiya turlariga qarab joylashtirish jihatlari. Mahsulot va xizmatni sertifikatlash. Sertifikatlash sxemasi va muddatlari, majburiy sertifikatlanadigan xizmatlar va buyum nomlari. Xizmatlarni sertifikatlash tartibi, xizmat va buyumlarni sertifikatlashda sinov laboratoriyalarining o'rni. Chet el tashkilotlari tomonidan berilgan moslik sertifikatlarining tan olinishi.

10-mavzu. Texnik tizimlar bakalavri, muhandisi va magistrining ishbitarmonlik xususiyatlari va ularga qo'yiladigan talablar

Texnik tizimda muhandis, bakalavr bilimlarining o'suvchanligi. Texnik tizimning ishlab chiqarish samaradorligiga insonparvarlik omilining ta'siri. Magistr, bakalavr, muhandis tushunchasi, ularga ishlab chiqarishda qo'yiladigan talablar.

11-mavzu. Texnik tizimlarni boshqarishda insonparvarlik omillarining tugagan o'rni va texnik vositalar

Boshqarish jarayonining ijtimoiy-iqtisodiy va psixologik tomonlari. Mehnat faolligi, mehnat qiluvchining shu mehnat natijasidan manfaatdorligi.

Boshqarishni texnik vositalari kompleksiga qo'yiladigan talablar. Ishlab chiqarishni tezkor boshqarish bo'limi xodimlari bilan texnik vositalar kompleks orasidagi o'zaro bog'lanishni tashkil etish. Avtotransport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash texnologik jarayonini boshqarish vositalari. Aloqa va nazorat texnik vositalari.

IV. Laboratoriya ishlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Texnik tizimlarni boshqarish fanidan laboratoriya mashg'ulotlari zamonaviy kompyuter va o'qitishning texnik vositalari bilan jihozlangan maxsus auditoriyalar, laboratoriya xonalari hamda etakchi avtotransport korxonalarida o'tkaziladi. Laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar tayyorlanadi, unda ishning maqsadi, mazmuni, bajarish tartibi, ishlatiladigan jihozlar keltirilgan bo'lib, o'z ichiga quyidagi mavzularni oladi:

1. Bosh mexanik bo'limining ishini o'rganish.

2. Avtotransport korxonalarida texnik - nazorat bo'limining ishini o'rganish.

3. Ishlab chiqarishni boshqarishda axborot texnologiyalarining qo'llanish tizimini o'rganish.

4. Soha bo'yicha ishbitarmonlar uyini tashkil etish.

5. Avtotransport korxonalarida ishlatiladigan texnik-texnologik xujjatlar va xujjatlarni yuritish.

6. Texnik bo'limining ishini o'rganish.

7. Avtotransport korxonalarida texnik xizmat ko'rsatish va joriy ta'mirlash jarayonlarini tashkil etish usullarini o'rganish.

8. Servis markazlarida texnik tizimni boshqarishni o'rganish.

Fan bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

Fan bo'yicha kurs loyihasi (ishi) o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

VI. ASOSIY VA QO'SHIMCHA O'QUV ADABIYOTLAR HAMDA AXBOROT MANBAALARI

Asosiy adabiyotlar

1. Texnik tizimlarni boshqarish Toshkent 2019 1. Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi. Qayta ishlangan va to'ldirilgan ruscha 4-nashridan (prof. Kuznestov E.S. tahriri ostida. M.: Nauka 2004y. - 535 b.) tarjima prof. Sidiqnarov Q.M. umumiy tahriri ostida, Toshkent "VORIS-NASHRIYOT", 2006 y. - 670 b.
2. Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi avtotransport oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik sifatida tavsiya etgan. Prof. Sidiqnarov Q.M. umumiy tahriri ostida, Toshkent "VORIS-NASHRIYOT", 2008 y. - 560 b.
3. Musajonov M.Z. Avtotransport tarmog'i korxonalarini loyihalash. T. "VORIS-NASHRIYOT", 2006 y. - 259 b.
4. Avtotransport vositalari servisi. Servis korxonalarini texnologik jehozlash. M.A. Ikromov va boshqalar. Toshkent :TAYI, "Rizaev X.XK" 2014. - 160b.
5. Andrew A.Rezin PhD Automotive service management. Principles into practice (third edition). Hudson Street, New York, USA 2019. -336 pages.
6. Texnik tizimlarni boshqarish. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi 5310600-Yer usti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi (avtomobil transporti bo'yicha) 5111000-Kasb ta'limi (Yer usti transport tizimlari va ularning ekspluatatsiyasi) yo'nalishlari talabalari uchun darslik sifatida tavsiya etgan. S.A Usmonov. -T.: "Fan va texnologiya", 2019 y., 328 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

7. Mirziyoyev Sh.M. "Taraqqiyot yo'limizning shiddati oshaveradi" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // Xalq so'zi gazetasi. 2018 yil 29 dekabr №271-272
8. Texnicheskaya ekspluatatsiya avtomobiley. Uchebnik dlya VUZov. Pod red. E.S. Kuznestova. - M.: Nauka, 2004 g.
9. Kuznestov E.S. Upravlenie texnicheskimi sistemami. -M: MADI, 2001 g.
10. Kuznestov E.S. Teoreticheskie i normativnye osnovy texnicheskoy ekspluatatsii i servisa avtomobiley. - M.: MADI, 2000- 69 s.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustakil ishni bajarishdan maqsad - fan buyicha ma'ruza, tajriba va amaliy mashg'ulotlarda olingan nazariy va amaliy bilimlarini ilim va texnika yangiliklarini hisobga olib mustahkamlash va chukurlashtirishdan iborat. Mustakil ish tegishli me'yoriy xujjatlar talablarini hisobga olib yozma - referat, grafik - xisobiy ish va h.k. shaklda rasmiylashtiriladi. Mustakil ish mavzulari zamonaviy avtotransport korxonalarida transport vositalariga va texnologik jihozlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlashni boshqarish, tashkil etishni zamonaviy usullari bo'yicha bajariladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Avtotransport korxonalarining zamonaviy tarkibi, vazifalari prinsiplari tasvirlari
2. Texnik xizmat ko'rsatish stansiyalarining zamonaviy tarkiblari, vazifalari prinsiplari tasvirlari.
3. Joriy ta'mirlash mintaqalrini tashkiliy tarkibi, ishlarni tashkil etish, qo'llaniladigan jixozlar.
4. Ishlab chiqarish ustaxonalarini tarkibi, vazifalari qo'llaniladigan jixozlari. ATK da boshqarish tizimi tarkiblari
5. ATK bo'limlari tarkibi va vazifalari.
6. Ishlab chiqarish taxlil qitishda ishbilarmon o'yinlarda foydalanish.
7. Qaror qabul qilishning taqalash usuli
8. ATK texnik xizmatning markazlashgan boshqaruv tizimi
9. ATK muxandis-texnik xizmatining tarkibi, vazifalari va tashkiliy tuzilishi.
10. ATK da ishlatiladigan xujjatlar
11. Zamonaviy ATK larni boshqarish tarkiblari
12. Texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash ishlarni tashkil etish usullari.
13. Texnik xizmat ko'rsatish (TXK-1, TXK-2) mintaqalarini tashkiliy tarkibi, ishlari tashkil etish, qo'llaniladigan jixozlar..
14. Axborot turlari, manba'lari, to'plash usullari.
15. Qaror qabul qilish Delfi usuli..
16. ATK xodimlari, tarkibi vazifalari .
17. Xodimlarni tayyorlash, baxolash turlari.
18. Bakalavrlarning ishbilarmonlik xususiyatlari
19. Magistrlarga umumiy talablar

11. «O'zbekiston Respublikasi avtomobil transporti harakat tarkibiga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash to'g'risidagi Nizom» -Toshkent, 1999 y. - 212 b.
12. Valijonov R., Qabulov O. Menegment asoslari. - Toshkent, 1997 y.
13. Maxmudov N. va boshqalar. O'zbek tilida ish yuritish. - Toshkent, 1990 y.
14. G'ulomov S.S. Menegment asoslari. -Toshkent, 1998 y.
15. Muminjonov N.M., Usmonov D.I. va boshqalar. "Texnik tizimlarni boshqarish" fanidan laboratoriya ishlarini bajarish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar to'plami. TAYI, 2008 y., 30 bet.
16. Usmonov D.I., Muminjonov N.M., Usmonov S.A. "Texnik tizimlarni boshqarish" o'quv qo'llanma. TAYI, 2010 y.- 212 b.

Internet saytlari

1. www.gov.uz
2. www.lex.uz
3. <http://www.motorpage.ru>
4. <http://auto.ru/>
5. <http://www.as066.narod.ru/pr.e.g.htm>
6. <http://www.zandy.ru/usc.php>
7. <http://autokrot.ru/>